

SOFIJA SOJA JOVANOVIĆ

(1922–2002)

Pozorištem se inficirala još u francusko-srpskoj školi „Sen Žozef”. Naglašavala je da je tokom tog dela školovanja stekla radne navike i osećaj za disciplinu, ali i da će joj tadašnja intimizacija s francuskom kulturom docnije približiti francusku kinematografiju, a da su česte školske priredbe i predstave – dramske, muzičke i baletske, u njoj probudile interesovanje za scenu, pozorište i glumu. Kada je u pitanju školovanje Soje Jovanović, valja napomenuti i 14 godina učenja klavira kod Jelice Krstić, dve godine učenja komponovanja kod Stanojla Rajčića, četiri godine „ritmičkih igara” kod Mage Magazinović.

Ipak, impuls koji će je uvesti u umetnost Soja Jovanović će dobiti u porodici. Odrastala je okružena ljudima koji su je rano uveli u svet umetnosti. Uvek je na prvom mestu pominjala svog dedu Milana – čuvenog beogradskog fotografa, čija joj je ogrom-

na biblioteka bila stalno na raspolaganju, tu je zatim i dedin brat – slikar Paja Jovanović, pa stric Dušan – vajar, ali i njegova žena, Nevenka Urbanova – glumica koja je Soju pripremala za prijemni ispit na Dramskom odseku Muzičke akademije u Beogradu. Otac Soje Jovanović, inženjer hemije, obožavao je muziku i izvanredno je svirao klavir, dok je Sojina majka pokušavala da organizuje njeno preostalo slobodno vreme. U tim intervalima između školskih obaveza, vežbanja klavira i komponovanja, francuskog i nemačkog, baleta i čitanja, nastaju prve predstave koje je režirala. Glavni glumci su bile lutke. Imala ih je oko četrdeset. Mnogo godina kasnije, Soja Jovanović će izjaviti: „Volim glumce s kojima radim, oni su moje lutke, moja deca. Glumci znaju to i zato mi uzvraćaju istom merom, uzvraćaju mi ljubavlju.“

Teatrom nastavlja da se bavi kao student Dramskog odseka. Tajno uči Stanislavskog i otkriva kako na sceni funkcionise glumac. Tada je zavolela probe, rad s glumcima, rediteljsko raslojavanje komada. „U pozorištu sam igrala sve te ličnosti u komadima koje sam režirala“, priznavala je docnije. „Obožavam svaku pozorišnu probu – od čitalačke do generalne. A onda dolaze predstave koje ne volim jer ja više ne igram u tim komadima.“

Posle Akademije, u Akademsom pozorištu, režira Nušićevo *SUMNJIVO LICE* za koje 1948. dobija prvu nagradu na omladinskom festivalu, ali se i najdirektnije uključuje u aktuelnu raspravu zastupnika socijalističkog realizma, s jedne, i modernista, s druge strane. Ovaj slučaj je imao dvostruki epilog: pozorišna trupa Akademsom pozorišta je rasturena (docnije će se ponovo okupiti u Beogradskom dramskom pozorištu), a *SUMNJIVO LICE*, u rediteljskoj stilizaciji Soje Jovanović, preneto je 1953. s pozorišne scene na veliki ekran. Bio je to njen prvi film. Režiraće ih ukupno osam.

Prvobitna ideja bila je da se ekranizacijom od zaborava sačuva predstava, ali će Soja otići i korak dalje, pa u strukturu adaptacije ugrađuje sâm teatarski čin. Tako film počinje scenom koju u kafani, na improvizovanoj bini, izvodi diletantska družina igrajući svoju verziju popularne Nušićeve komedije *SUMNJIVO LICE*. U jednom času, dok traje rasprava Marice i njene majke, kći će „istrčati“ s pozornice i „utrčati“ u autentičan filmski dekor. Film se završava obrnutim postupkom, „povratkom“ filma u pozorište i spuštanjem zavese po završetku diletantske predstave.

Uostalom, Soja Jovanović je govorila: „Pozorište je moj početak i moja prva vokacija, prva moja ljubav i osnova moga znanja.“ I docnije će Soja Jovanović, praveći filmove, flertovati s teatrom. Nije ovde samo reč o filmskim inscenacijama adaptacija Nušićevih ili Sterijinih komedija (kao što je to slučaj s filmovima *DILIŽANSA SNOVA*, *DR*, *PUT OKO SVETA*, *SILOM OTAC*), već o primeni elementarnih pozorišnih iskustava prilikom snimanja filmova. Recimo, prvi domaći kolor-film *POP ĆIRA I POP SPIRA*, po adaptaciji Soje Jovanović, biće snimljen u boji zahvaljujući čvrstom obećanju autorske ekipe da neće biti potrošeno više od 10.000 metara filmske trake. Tako se dogodilo da kompletan film bude snimljen iz jednog dubla, uz nadsinhronizaciju, ali i blagodareći klasičnim pozorišnim probama za svaki kadar. *POP ĆIRA I POP SPIRA* će na festivalu u Puli dobiti čak sedam nagrada, od čega pet Zlatnih arena. Jednu od njih, onu za režiju, dobila je Soja Jovanović.

Tri puta se vraćala ovom Sremčevom delu, svaki put za drugi medij: 1958. godine je nastao film, 1966. pozorišna predstava u sarajevskom Narodnom pozorištu, a 1982. TV-serija.

Prvi profesionalni rad Soje Jovanović u teatru je u svojstvu asistenta reditelja Milana Đokovića, u predstavi *STANOJE GLAVAŠ* Narodnog pozorišta u Beo-

gradu. U pozorištu je režirala više od četrdeset predstava. Najviše je radila u Beogradskom dramskom, čiji je bila i umetnički direktor, zatim u Pozorištu na Terazijama i Ateljeu 212. Priznavala je da obožava da radi komedije, posebno vodvilje, razume se – francuske, uz napomenu da ih je, po pravilu, sama prevodila. Pomenimo tek neke od njenih komedija: Labišov *SLAMNI ŠEŠIR*, *BAL LOPOVA*, *KOLOMBA* i *POZIV U DVORAC* Anuja, *POZABAVI SE AMELIJOM* i *VEZANA VREĆA* Fejdoa, a ne treba zaboraviti i da je režirala Čehovljeve *TRI SESTRE*, Frišovu *ANDORU*, *POGLED S MOSTA* Artura Milera, Brehtovog *DOBROG ČOVEKA IZ SEČUANA*.

Posebno mesto u njenom rediteljskom opusu zauzimaju muzički komadi, a sama je izdvajala: *PLAČI VOLJENA ZEMLJO*, *LAKU NOĆ BETINA*, *SLATKA IRMA*, *KARNEVAL*, režirala je i Mocartovu *FIGAROVU ŽENIDBU* u Narodnom pozorištu u Beogradu, a među njene poslednje projekte spadaju mjuzikli *NEKI TO VOLE VRUĆE* i *KABARE*.

Nije teško uočiti da se Soja Jovanović uvek vraćala istim glumcima i saradnicima, a mnogih se nije odrekla još od studentskih dana i svojih amaterskih predstava.

„Svoj profesionalni rad”, govorila je, „vidim kao san koji sam sanjala i koji mi se ostvario do kraja. Od samog početka pa do danas bio je to voz u koji se ulazilo, ali i izlazilo, bio je to voz porodice istomišljenika. U njega su uskakali ljudi koji su išli istim pravcem. Ni jedan susret koji se dogodio u tom vozu nije bio slučajan. Na tom putu sreću mnogo ljudi, mnogo umetnika, a ostaće samo oni koji su voleli taj naš voz. Voz nikada nije bio pretrpan. Pojedini su odlazili u neki lepši i bolji. Kroz sve ove godine mesta su skoro sva zauzeta”.

Nekima se možda može učiniti da je taj voz Soje Jovanović ovih dana stigao do poslednje stanice. Ja, međutim, znam da nije tako.

A. M.